

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ξαναδιαβάζοντας τελευταία τὰ κρητικά δράματα ἐσημείωσα ὀρισμένες παρατηρήσεις. Ἀπὸ αὐτὲς δημοσιεύω παρακάτω ὅσες νομίζω ὅτι βοηθοῦν οὐσιαστικά στὴν ἀποκατάσταση ἢ στὴν καλύτερη κατανόηση τῶν κειμένων αὐτῶν.

Α' ΕΡΩΦΙΑΗ, ἔκδ. Ξανθουδίδης, Πρόλ. Α', στ. 2: *σὰν ἀποξειτελειώσωσι*. Εἶναι περίεργο πῶς ὁ Ξανθουδίδης δέχθηκε στὸ κείμενο ἀκολουθώντας τὸ Σάθα τὸ λόγιο τύπο τῆς ὑποτακτικῆς ἀορίστου. Ἡ ἔκδοση τοῦ 1772, πού φυλάσσεται στὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο Κρήτης καὶ πού τὴ συμβουλευθήκα, ἔχει *ἀποξειτελειώσουσι*, σύμφωνα, πιστεύω, μὲ τὴν ἀρχικὴ ἔκδοση τοῦ Γραδενίγου τοῦ 1676, τὴν ὁποῖαν ἀκολουθεῖ. Αὐτὴ ἡ γραφὴ εἶναι ἡ μόνη σωστὴ, γιατί αὐτὸς εἶναι ὁ δημοτικὸς καὶ κρητικὸς τύπος τῆς ὑποτακτικῆς ἀορίστου. Πβ. στὸν ἴδιο πρόλογο στ. 9: *γροικῆσουσι*, στ. 63: *ρίξουσι*, Πρόλ. Χάρου, στ. 34: *κάμουσι*, καὶ *ὄχι γροικῆσωσι, ρίξωσι, κάμωσι!*

Πρόλ. Α' στ. 71: *μοῦ κόψα*. Στὸ σημεῖο αὐτὸ τὴ μόνη σωστὴ γραφὴ δίνει ἡ ἔκδοση Σάθα, πού ὅμως δὲν τὴν ἀκολούθησε ὁ Ξανθουδίδης χωρὶς καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὴν παραλλαγὴ στὶς σημειώσεις. Ὁ Σάθας ἀκολουθώντας τὴν ἔκδοση 1772 ἔγραψε: *μοῦ κόψ'* (θὰ μπορούσε νὰ γραφῆ καὶ *μοῦκοψ'*) δηλ. «μοῦ ἔκοψε», μὲ ὑποκείμενο τὸ μόνο δυνατὸ καὶ λογικὸ ὑποκείμενο τῆς φράσης: Ἐκείνη, ἡ Τύχη (στ. 69).

*Γιατὶ ψηλὲς τοὶ πεθυμιῆς πᾶσα καιρὸν ἐκράτου
μὰ κείνη χάμαι το' ἔρριξε καὶ τὰ φτερά, πού σῶνα
σ' ὄρος νὰ μ' ἀνεβάσουσι ψηλὸ πού τ' Ἐλικῶνα,
μοῦκοψ', ὄνταν ἀρχίσασι καὶ χαμηλοπειτοῦσα...*

Ἡ παθητικὴ ἔννοια, πού ἔδωσε στὸν ἐνεργητικὸ τύπο τοῦ ρήματος *κόβω* ὁ Πολίτης («Ἑλληνικά», 12, 1951, σελ. 148) ἐξηγώντας τὴν ὑποθετικὴ φράση «τὰ φτερά κόψαν», «τὰ φτερά κόπηκαν» δὲν εἶναι δυνατὴ. Ἐντελῶς διαφορετικὴ εἶναι ἡ περίπτωση *φιλοῦσαν*, Ἐρωφ. Β 149, πού ἀναφέρει, καὶ πού εἶναι συχνὴ στὰ κρητικά κείμενα: ἔδω τὸ ρῆμα εἶναι ἀλληλοπαθές. Τὸ ἴδιο πρωτάκουστη καὶ στὰ κρητικά καὶ στὰ ἑλληνικά γενικά εἶναι ἡ μέση σημασία τοῦ *ἀνεβάζω*: *ἀνεβαίνω*, πού ὑποστηρίζει (αὐτ.) ὁ Πολίτης γιὰ τὸ χωρίο Ἐρωφ. Α 599. Ἡ σωστὴ γραφὴ εἶναι ἐκείνη, πού ἀκολούθησε ὁ Γραδενίγος, ὁ Σάθας καὶ ὁ Βέης,

καὶ πὺν τὴν ἀποκατέστησε καὶ στὸ κείμενο τοῦ Ξανθοῦδίδη ὁ Δεινάκης («Κρητικαὶ Μελέται», Α', 3, σελ. 99):

*μὰ τὰ βερτόνια αὐτὰ τὰ χρυσωμένα
στὸν οὐρανὸ ὄντα θέλης ἀνεβάσεις.*

Ἐο διασκελισμὸς τῶν τριστίχων εἶναι βέβαια μικρότερη ἀδυναμία ἀπὸ τὸ βιασμὸ τοῦ νοήματος τῆς λ. ἀνεβάσεις.

Πρ. Β' 383 :

*Πόσους πολέμους καὶ μαλιές μὲ τὸν Πέροσσο ἔχα κάμει
Καὶ πέρα τῆς Ἀνατολῆς τὸ βασιλιὸν ἀντάμην :*

Εἶναι φανερὸ ὅτι πρέπει νὰ γράψωμε : μὲ τῶν Περοσῶ : (ἐνν. τὸ βασιλιό). Καὶ τὸ νόημα καὶ τὸ μέτρο γίνονται ἔτσι κανονικώτερα. Ἡ σειρά τῶν λέξεων στὸ Χορτάζην συχνὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ φυσικό.

Β' ΣΤΑΘΗΣ : Διαβάζοντας τὸ «Στάθη» παρατήρησα ὅτι ὅσοι ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ὑπόθεση τοῦ ἔργου δὲν πρόσεξαν ἓνα κενὸ πὺν ὑπάρχει στὸ κείμενο, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἀντιλήφθηκαν ἓνα οὐσιαστικώτατο στοιχεῖο τῆς πλοκῆς. Ἡ ὑπόθεση τοῦ Στάθη εἶναι πὺν πολύπλοκη ἀκόμη ἀπ' ὅσο πιστεύεται καὶ μὲ λίγα λόγια ἔχει ὡς ἑξῆς : Ἐο Στάθης, κυριώτης, φεύγει ἀπὸ τὴν κατακτημένη Κύπρο (πιθανώτερο αὐτὸ παρὰ ἀπὸ τὴ Μπوغδανιά) μὲ τὸ γιό του Χρυσῆ, πέφτει στὰ χέρια πειρατῶν καὶ τὸν χάνει. Ἐο Στάθης ἐλευθερώνεται (ὄχι ὁμως καὶ τὸ παιδί) καὶ ἔρχεται στὸ Κάστρο. Ἐο Ζακυνθινὸς ἔμπορος Γαβροῆλης, παλιὸς φίλος τοῦ Στάθη, ταξιδεύοντας λίγο ἀργότερα στὴ Μονεμβασία βρίσκει ἓνα φίλο του Τοῦρκο, πὺν εἶχε ἀγοράσει τὸ παιδί ἀπὸ τοὺς πειρατές, τὸ ἀναγνωρίζει (ἀπὸ τὸ συνοδὸ τοῦ παιδιοῦ δοῦλο τοῦ Στάθη, πὺν εἶχε κι αὐτὸς αἰχμαλωτιστῆ καὶ ἀγροαστῆ ἀπὸ τὸν Τοῦρκο) καὶ τὸ παίρνει μαζί του στὴ Ζάκυνθο, ὅπου τὸ ἀνακρίβει ἀλλάζοντας τὸ ὄνομά του σὲ Χρῦσιππο. Ἐστερα ἀπὸ καιρὸ ὁ Χρῦσιππος ἔρχεται μεγαλωμένος στὸ Κάστρο νὰ σπουδάσῃ, καὶ ἡ ἀδελφή του κόρη τοῦ Στάθη Φαῖδρα τὸν ἐρωτεύεται χωρὶς βέβαια νὰ ξέρῃ ὅτι εἶναι ἀδελφός της. Αὐτὸ δὲν τὸ ὑποψιάζεται οὔτε ὁ πατέρας του ὁ Στάθης.

Ἐο Χρῦσιππος ὁμως ἀγαπᾷ καὶ ἐτοιμάζεται νὰ πάρῃ τὴ Λαμπροῦσα, καὶ στέλνει σ' αὐτὴν τὴν προξενήτρα Ἀλεξάντρα. Ἡ Λαμπροῦσα εἶναι κόρη ἑνὸς ἡλικιωμένου γιαιοῦ χήρου (Νιοτόρε), πὺν ἀγαπᾷ καὶ θέλει νὰ πάρῃ τὴ Φαῖδρα, χωρὶς αὐτὴ νὰ τὸν θέλῃ. Τὴ Φαῖδρα ἀγαπᾷ καὶ ὁ φίλος τοῦ Χρῦσιππου νέος Πάμφιλος. Ἐο Χρῦσιππος ξέροντας τὴν ἀγάπη τῆς Φαῖδρας γι' αὐτὸν καὶ θέλοντας νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν

φίλο του Πάμφιλο, τῆς τὸν στέλνει τὶς νύχτες κι αὐτὴ νομίζοντας πὼς εἶναι ὁ Χρῦσιππος τὸν παντρεύεται ἀνεπίσημα ἀλλάζοντας μαζί του δαχτυλίδι κρυφὰ ἀπὸ τὸν πατέρα της. Ὁ πατέρας της Στάθης δέχεται τὴν πρόταση τοῦ γέρου γιατροῦ νὰ πάρῃ τὴ Φαῖδρα, ὅταν ὅμως τὴν πιέζει νὰ δεχθῆ, ἡ Φαῖδρα ἀρνιέται καὶ ὁμολογεῖ τὴν ἀγάπη της πρὸς τὸ Χρῦσιππο καὶ τὸ δεσμό της μ' αὐτόν, (πιστεύοντας πάντα ὅτι ὁ νυκτερινὸς ἐπισκέπτης της εἶναι ὁ Χρῦσιππος). Ἐπειδὴ ταυτόχρονα διαδίδεται ὅτι ὁ Χρῦσιππος παντρεύεται τὴ Λαμπροῦσα, ὁ Στάθης τὸν καταγγέλλει στὸ Δοῦκα τῆς Κρήτης γιὰ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τιμὴ του (B 307 - 8). Ὁ Δοῦκας τὸν φυλακίζει καὶ πρόκειται νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ πάρῃ τὴ Φαῖδρα, μὲ τὴν ὁποία ὅλοι πιστεύουν ὅτι εἶχε συνδεθῆ.

Τότε φθάνει ὁ Γαβρόλης ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο μὲ τὴν ἀπόφαση ν' ἀποκαλύψῃ στὸ Στάθῃ ὅτι ὁ Χρῦσιππος εἶναι γιὸς του. Αὐτὸ γίνεται καὶ ὁ Δοῦκας ἐλευθερώνει τὸ Χρῦσιππο, γιατί δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν νὰ πάρῃ τὴν ἀδελφή του, καὶ γιατί φανερώνεται ὅτι ὁ Πάμφιλος καὶ ὄχι ὁ Χρῦσιππος ἦταν ἀρραβωνιαστικὸς καὶ ἐραστὴς τῆς Φαίδρας. Τὸ ἔργο τελειώνει μὲ τοὺς γάμους τοῦ Χρῦσιππου μὲ τὴ Λαμπροῦσα καὶ τοῦ Πάμφιλου μὲ τὴ Φαῖδρα, (ποὺ ἡ ἀγάπη της γιὰ τὸ Χρῦσιππο γίνεται τώρα ἀδελφική). Γύρω ἀπὸ τὰ κύρια αὐτὰ πρόσωπα παρουσιάζονται ὁ Μπράβος, ποὺ κι αὐτὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ Φαῖδρα καὶ τὶς τρώει ἀπὸ τὸ Στάθῃ, (γιατὶ εἶχε ζητήσῃ νὰ μπῆ στὸ σπίτι τους), ὁ Δάσκαλος, οἱ δοῦλοι, οἱ δοῦλες, καὶ οἱ μεσίτρες. Τὸ στοιχεῖο, ποὺ δὲν προσέχτηκε εἶναι οἱ σχέσεις τοῦ Πάμφιλου μὲ τὴ Φαῖδρα, ἡ ὑποκατάσταση δηλαδή τοῦ Πάμφιλου στὴ θέση τοῦ Χρῦσιππου.

Ὅτι ἡ ὑπόθεση εἶναι ἔτσι φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς: Στὴν Πρ. Α 37 ἐξ. ὁ Χρῦσιππος ἀπαντώντας στὸν ὑληρέτη του Ἀρέτα, ποὺ τοῦ εἶχε ὑπενθυμίσει τὸν ἀρραβῶνα του μὲ τὴ Φαῖδρα, λέει:

*Τοῦτο (δηλ. ὁ ἀρραβῶνας) δὲν ἦτιονε ποιὲ σ' ἐμᾶς καὶ σφᾶλμα πιάνει
καλὰ καὶ δὲ μπορεῖ ποτὲ ν' ἀφορεθῆ πὼς σφάνει*

δηλ. ποτὲ δὲν ἀρραβωνιαστήκαμε ἐμεῖς (ὁ Χρῦσιππος καὶ ἡ Φαῖδρα) καὶ κἀν εἰ λάθος, ἀλλὰ δὲ μπορεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ. Αὐτὸ δείχνει ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸς ἀρραβωνιασμένος μὲ τὴ Φαῖδρα, καὶ ὅτι ἡ Φαῖδρα κατὰ λάθος τὸν θεωρεῖ μνηστῆρα της, ἐνῶ πρόκειται γιὰ ἓνα ἄλλο.

Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ ἄλλος μᾶς λέει καθαρὰ ὁ ποιητὴς στὴν Πρ. Α 299 ἐξ., ὅπου ὁ Πάμφιλος λέει ὅτι κανένας «ποθητὸς» (ἐραστὴς) δὲν ἔχει τὴν δική του τύχη, τὴ νύχτα νὰ εἶναι μὲ τὸ κορίτσι του καὶ νὰ τὸν ἀγαπᾷ καὶ τὴν ἡμέρα νὰ μὴν τὸν θέλῃ. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἐδῶ ὁ Πάμφιλος μιλεῖ γιὰ τὶς μυστικὲς σχέσεις του μὲ τὴ Φαῖδρα, ποὺ τὶς

εὐκολύνει ὁ Χρῦσιππος στέλνοντας τὸ φίλο του ἀντὶς αὐτόν, χωρὶς ἢ Φαῖδρα νὰ νιώσῃ τὴν ὑποκατάσταση. Ὅτι ἔτσι εἶναι φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Στάθῃ πρὸς τὸν Πάμφιλο (Γ 459) μετὰ τὴν ἀποκάλυψη:

*Πάμφιλε, σίμωσ' ἔδεπὰ μηδὲ θαροῆς, παιδί μου,
τῆ Φαῖντρο' ἄν ἐπανιτρεύτηκες δίχως τῆ βουλή μου,
πὼς νὰ ἔχω παραπόνεσι καμμιὰν ἀντίδικά σου*

καὶ ἀπ' ὅσα λέει ὁ Ἀρέτας στὸ Στάθῃ (Γ 151) ὅτι δὲν τοῦ φταίει ὁ Χρῦσιππος, (ἀλλὰ κάποιος ἄλλος, πβ. καὶ Γ 181).

Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο μυστικό, πὺ ἐτοιμάζεται νὰ πῆ στὸν Ἀρέτα ὁ Χρῦσιππος στὴν Πρ. Α 40 ἔξ. ὅταν τοῦ λέει «γροίκῃσε τὸ κουροφό μου». Τὸ μυστικό αὐτὸ ὅμως δὲ λέγεται στὸ κείμενο, πὺ ἔχομε (τὸν ἔρωτα τῆς Φαίδρας πρὸς τὸν Χρῦσιππο τὸν ἤξερε ὁ Ἀρέτας, ἄρα δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ κουροφό), καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἐντελῶς βέβαιο ὅτι τὸ κείμενό μας ἔχει ἓνα κενὸ ὕστερ' ἀπὸ τὸ στ. 44. Ὅτι τὸ μυστικό εἰπώθηκε δείχνει ὁ Ἀρέτας στὴν Πρ. Β 238, ὅπου λέει: «ὅλα μοῦ τά'π' ὁ Χρῦσιππος». Τὸ κενὸ διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ὡς τὸ στ. Α 44 μιλεῖ ὁ Χρῦσιππος γιὰ τὴ Φαῖδρα, ἐνῶ στὸν ἀμέσως ἐπόμενο στ. 45 μιλεῖ γιὰ τὴ Λαμπροῦσα:

Τῆ θέληση τοῆ κορασῶς ἢ Ἀλεξάντρα δορίζει.

Ἡ κορασά αὐτὴ εἶναι ἢ Λαμπροῦσα καὶ ὄχι ἢ Φαῖδρα, ἀφοῦ στὴ Πρ. Β 232, ἢ Ἀλεξάνδρα μιλεῖ στὴ Λαμπροῦσα (καὶ ὄχι στὴ Φαῖδρα) γιὰ τὸ Χρῦσιππο. (Πβ. καὶ τὰ λόγια τῆς προξενήτρας Β 261 - 2 πρὸς τὸν Ἀρέτα, πὺ ἔχει πάει νὰ ἐκτελέσῃ τὴν παραγγελία τοῦ Χρῦσιππου, πὺ τοῦ δόθηκε στὴν Πρ. Α 49).

Ἐτσι στὸ στ. Α 48 πρόκειται ὄχι γιὰ τὸν πατέρα τῆς Φαίδρας, παρὰ γιὰ τὸν πατέρα τῆς Λαμπρούσας, τὸ Ντοτόρε, πὺ ἀγαπᾷ καὶ θέλει νὰ πάρῃ τὴ Φαῖδρα, καὶ ἢ σωστὴ γραφὴ εἶναι:

γιατὶ τῆ Φαῖδρα ν' ἀγαπᾷ κ' ἐκεῖνος ἔχει γνώμη

καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ διορθωθῇ ἀπὸ τὸν Ξανθουδίδη (Byz. Neugr. Jahrb. 2, (1921) σελ. 72) ν' ἀγαπᾷ. (Φανερὰ ὁ Ξανθουδίδης ἐνόμιζε ὁ Χρῦσιππος μιλεῖ γιὰ τὸ Στάθῃ). Ὁ στίχος σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸν προηγούμενο σημαίνει: «καὶ ὁ πατέρας τῆς (τῆς Λαμπρούσας) μοῦ τὴν ὑπόσχεται, γιὰτὶ καὶ κεῖνος εἶναι ἀποφασισμένος (αὐτὸ σημαίνει ἔχει γνώμη) νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ πάρῃ τὴ Φαῖδρα». Τὶ σημαίνουν αὐτὰ φαίνεται ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ντοτόρε στὴν Πρ. Α 282 - 5, ὅπου λέγει ὅτι ὁ Στάθῃς γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ τὴ Φαῖδρα ἔχει θέσει ὡς ὄρο (σύβαση) νὰ παν-

τρέψη πρώτα ὁ γιατρός τῆ Λαμπροῦσα. Αὐτὸ τὸν ὄρο ἀφοροῦν καὶ τὰ λόγια τοῦ Στάθου στὴν Πρ. Α 219 ἐξ., ὅπου λέει ὅτι ἀνυπομονεῖ νὰ μάθῃ τὸ συνοικέσιο τοῦ Χρύσιππου μὲ τὴ Λαμπροῦσα γιὰ νὰ «ξετελειώσῃ τὴν παντρεία τοῦ Φαίδρου» μὲ τὸν γιατρό. Εἶναι λοιπὸν φανερό ὅτι σ' αὐτὸ τὸ χωρίο ἀκόμη ὁ Στάθου δὲν ἔχει μάθει ἀπὸ τὴ Φαῖδρα τίς δῆθεν σχέσεις τοῦ Χρύσιππου μ' αὐτήν, ἄρα σὶ σ. Α 221 πάλι ἡ ἐρμηνεία καὶ γραφὴ τοῦ Ξανθοῦδιδου (αὐτόθι) τὸν ἄλλο (δηλ. τὸ δεύτερο γάμο) εἶναι σφαλμένη. Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει, νομίζω, νὰ γραφῆ τοῦ Χρύσιππου τὸ γάμο (μὲ ἀτελῆ ρίμα).

Ἄς προστεθῆ ὁ αὐτὰ ὅτι ἡ Φαῖδρα δὲν εἶχε μόνο ἀρραβωνιαστὴ κρυφὰ ἀπὸ τὸν πατέρα της : ὁ Στάθου λέει ρητὰ ὅτι ἡ κόρη του ἔχει διαφθορῆ (ἐχάλασέν τη, Β 301), καὶ αὐτὸ βέβαια δὲ μπορεῖ νὰ ἔγινε ἀπὸ τὸ Χρύσιππο! Ὅτι ὁ Πάμφιλος εἶναι ὁ ἔνοχος φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Δασκάλου Γ 245 - 6, ὅτι ὁ Πάμφιλος ζήτησε ἀπὸ τὸ Λοῦκα νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ Χρύσιππο καὶ νὰ τιμωρήσῃ αὐτόν.

Ἡ ὑποκατάσταση τοῦ ἐραστῆ φαίνεται βέβαια ἀπίθανη γιὰ τίς σημερινές θεατρικὲς ἀντιλήψεις, ὅμως ἀποτελεῖ γνωστὸ μοτίβο τῆς κωμῆς στὴν Ἀναγέννηση. Ὑποκατάσταση τῆς ἐρωμένης ἔχομε καὶ στὸ γνωστὸ δημοτικὸ τραγούδι τοῦ Μαυριανοῦ.

Ὅτι ὁ Ξανθοῦδιδου δὲν πρόσεξε τὸ στοιχεῖο αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τίς παραπάνω ἐπεμβάσεις καὶ ἐρμηνεῖες του στὸ κείμενο. Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ ποῦμε γιὰ τὸν Lambertz, πὺ ἀφιέρωσε ἓνα ἄρθρο στὸ Στάθου καὶ τὸ Γύπαρη, («Byzantinische Zeitschrift», 41, (1941), σελ. 319 ἐξ.) καὶ πὺ γράφει (σελ. 326) : «Chrysis selbst hat sich zwar, verleitet durch die grosse liebe der Phädra zu ihm, mit ihr verlobt aber er liebt die Larussa» κ.λ.), γιὰ τὸν Μ. Μανούσακα, (Πβ. περίληψη τοῦ δράματος, πὺ δίνει στὰ «Κρητικὰ Χρονικά», Α', (1947), σελ. 55) καὶ γιὰ τὸ Βαλέτα (ἄρθρο. Στάθου, ΜΕΕ).

Ὅμως τὸ κενὸ στὴ διήγηση τοῦ Χρύσιππου πρὸς τὸν Ἀρέτα δὲν εἶναι τὸ μόνον στὸ «Στάθου». Τὸ χωρίο Γ 483 - 496 μιλεῖ καθαρὰ γιὰ τὸ ξύλο, πὺ ἔφαγε ὁ Μπράβος ἀπὸ τὸ Στάθου καὶ μιὰ τέτοια σκηνὴ δὲν ὑπάρχει στὸ ἔργο. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Μπράβος ἀγαπῶντας τὴ Φαῖδρα καὶ αὐτός, εἶχε προσπαθήσει νὰ μπῆ στὸ σπίτι της καὶ ὁ πατέρας της τὸν ἔπιασε καὶ τὸν ἔδειρε. Τὴν ἐπιθυμία του αὐτὴ τὴν ξέρομε ἀπὸ τὰ λόγια τῆς Φλουροῦς, πὺ ἔχει ἀναλάβει νὰ τὸν μπάσῃ στὸ σπίτι τῆς Φαίδρου, Β 71 ἐξ. (Μποῦρδος, ὅπως τὸν ἔχει ἀποκαλέσει ἡ Ἀλεξάντρα Β 66, εἶναι ὁ Μπράβος, — αὐτὸ τὸ πρόσεξε ὁ Lambertz —, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τῆς ἴδιας Α 81 - 82), καὶ αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία ἐξέφρασε ὁ Μπράβος στὴ Φλουροῦ στὴ σκηνὴ Α 170 - 176. (Τὴ σκηνὴ αὐτὴ ὑπαινίσσονται τὰ λόγια τῆς Ἀλεξάντρας Β 65 - 66).

Ἐντελῶς ἀνάλογη εἶναι ἡ περιπέτεια τοῦ Καπετὰν Ἰζαβάρλα στὸ Φορτουναῖτο, ποὺ μπῆκε στὸ σπίτι τῆς Μηλιᾶς καὶ τὸν ἔδειραν.

Εἶναι τώρα πιθανὸ τὰ κενὰ αὐτὰ νὰ ὀφείλονται σὲ προχειρότητα ἢ καὶ σὲ σκόπιμη παράλειψη τῶν ἀντιστοιχῶν σκηνῶν ἀπὸ τὸν κρητικὸ διασκευαστὴ τοῦ πιθανοῦ ἰταλικοῦ προτύπου τοῦ Στάθη; Πιστεύω ὄχι, γιατί τὸ δράμα γίνεται ἔτσι πραγματικὰ ἀκατανόητο, ἐνῶ ὁ ποιητὴς του φαίνεται ἀρκετὰ εὐσυνείδητος ἀπὸ τὴν καλὴ ποιότητα τοῦ ὕφους καὶ τῶν στίχων του. Πρόκειται λοιπὸν γιὰ στίχους τοῦ ἔργου ποὺ ἔχουν ἐκπέσει στὴν ἀντιγραφή, ἢ γιὰ μιὰ ἀσυνείδητη σκηνικὴ συντόμευση, ποὺ δὲν εὐθύνει τὸν ἀρχικὸ συγγραφέα.

Ἄς σημειωθῆ τέλος ὅτι ὁ τίτλος «Σ τ ἄ θ η ς», ποὺ ἔβαλε στὸ ἔργο ὁ Σάθας εἶναι αὐθαίρετος. Καταλληλότερος θὰ ἦταν ὁ τίτλος «Χρῦσι π π ο ς» ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ χαμένου παιδιοῦ, ποὺ ἔχει καὶ τὸν κυριώτερο ρόλο. Ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο πρόσωπο ὀνόμασε «Φορτουναῖτο» τὴν κωμῶδια τοῦ Φώσκολου ὁ Στέφανος Ξανθουδίδης.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ